

Businesscase Terp fan de Takomst

1. Beschrijving project

Het dorp Blije (gemeente Noardeast-Fryslân) voelt zich van oudsher sterk verbonden met het Wad. In hun dorpsvisie uit 2011 gaven de bewoners een statement af: *‘We willen meer met het gezicht naar de Waddenzee toe wonen, leven en werken.’* Centraal element in de dorpsvisie is het idee om ter hoogte van Blije buitendijks een belevingsplek te maken in de vorm van een terp: de Terp fan de Takomst. Een terp voor, maar vooral ook door de mensen. Een plek waar je de natuur en het Wad op een unieke manier kunt beleven.

De dorpsgemeenschap realiseert de bouw van de terp gezamenlijk, net zoals dat vroeger ging. Hiermee herstellen ze de oorspronkelijke verbinding die hun dorp met de zee had op een blijvende en duurzame manier, maken ze de beleving van het waddengebied voor een groot publiek toegankelijk, stimuleren ze duurzame economische ontwikkeling en versterken ze de natuurlijke, cultuurhistorische en landschappelijke waarden van het buitendijkse gebied bij Blije.

Wat de toekomst betreft: de Terp van de Takomst is ‘obstakelvrij’; er zijn met It Fryske Gea goede afspraken gemaakt over het toekomstige beheer, onderhoud en eigendom. Het toekomstige beheer, onderhoud en eigendom zijn geregeld en de benodigde vergunningen worden vóór de 2^e helft van 2020 verwacht. Het streven is om de bouw in 2021 af te ronden, zodat de Terp fan de Takomst in gebruik genomen kan worden tijdens de eerste Triënale 2022: *Op de bodem van de zee.*

Zie voor een uitgebreidere beschrijving van het project het projectplan.

2. SWOT-analyse

De bovenstaande SWOT-tabel is opgesteld en daarna van prioriteiten voorzien door het projectteam. Toelichting:

	STERKTES			ZWAKTES		
	Unieke artistieke waarde	Beheer en onderhoud in eigen hand	Potentie soc/econom. ontwikkeling	Ingewikkeld vergunningsproces	Seizoens-Gebonden bouw	Lange doorlooptijd
Groot draagvlak	1			3		
Opkomst duurzaam toerisme			3			
Extra aandacht krimpgebied						6
Massatoerisme						
Project ontwikkelaars						
Financiering		2	5	4		

1. Het grote draagvlak bij alle stakeholders gebruiken we om de unieke artistieke waarde om te zetten in de realiteit van dit project.
2. Het feit dat het beheer, onderhoud en eigenaarschap van dit project voor de toekomst geregeld is, heeft een positieve invloed op potentiële financiers.
3. Op de opkomst van duurzaam toerisme levert in dit project de mogelijkheid om de sociaal economische ontwikkeling op een hoger niveau te brengen.
4. Het ingewikkelde vergunningentraject verloopt gunstig, er zijn inmiddels geen obstakels meer. We schatten in dat dit van gunstige invloed is op de projectfinanciering.
5. De potentiële plus in de sociaal economische ontwikkeling van dit gebied stimuleert de projectfinanciering.
6. De extra aandacht voor het krimpgebied kan helpen om de lange doorlooptijd te verkorten.

3. Toezicht, exploitatie, beheer en onderhoud

De *Terp fan de Takomst* heeft een permanent karakter. De natuur wordt beter beschermd en ontwikkeld, en inwoners van Blije en het Waddengebied kunnen weer uitkijken naar groei en zien de leefbaarheid in het gebied gaandeweg toenemen. Er is goed nagedacht over het organiseren van het toezicht, de exploitatie, het beheer en het onderhoud, ook op lange termijn.

3.1 Organisatie van het dagelijks beheer en onderhoud

It Fryske Gea

Het district Noord van It Fryske Gea is verantwoordelijk voor het dagelijks beheer en onderhoud van de route en de terp. De organisatie krijgt bij het beheer ondersteuning van de twee pachters die momenteel de gronden gebruiken voor het beweiden van vee. Vanuit de organisatie zijn er ook korte lijnen naar het bestuur van de Vereniging Dorpsbelang Blije e.o. voor het organiseren van ondersteuning bij kleinschalige werkzaamheden in het periodieke onderhoud. It Fryske Gea heeft ook in haar andere natuurgebieden vergelijkbare afspraken met vrijwilligersgroepen, daarmee blijft het draagvlak en contact met de streek geborgd. Als provinciale natuur- en landschapsorganisatie vindt It Fryske Gea het belangrijk om in de Friese samenleving zichtbaar te zijn.

De pachters

Zowel de locatie van de route als de locatie van de Terp liggen op gronden die door It Fryske Gea verpacht worden aan twee verschillende pachters. It Fryske Gea heeft met beide boeren een goede verstandhouding, zij zijn beiden op de hoogte van de voorlopige plannen. Zodra er zicht op is dat de financiering van het project rond komt en de vervolgfase van het project gaat starten zal It Fryske Gea met beide pachters definitieve afspraken maken over het beheer en onderhoud van de route en de Terp zoals hierboven omschreven. De voorwaarden zullen worden opgenomen in het pachtcontract. Mocht onverhoopt een van beide boeren afzien van verdere verpachting dan zet It Fryske Gea de grond opnieuw uit en zoekt een geschikte pachter of neemt dit deel zelf in beheer.

De vrijwilligers uit de streek

Het draagvlak en de betrokkenheid vanuit Blije en omgeving is groot. Deze betrokkenheid blijft ook in de toekomst zichtbaar in de vorm van een nauw contact met het bestuur van de Vereniging Dorpsbelang Blije e.o. Dit bestuur vormt de 'ogen' van de samenleving. Zo blijft Dorpsbelang als initiatiefnemer van de Terp betrokken, ook nadat de terp is gerealiseerd.

3.2 Een overkoepelende beheergroep

Bovengenoemde partijen zitten samen in een beheergroep voor de terp. In de groep zitten zijn de volgende taken en rollen vertegenwoordigd:

- Districtshoofd It Fryske Gea – voorzitter
- Beheerder It Fryske Gea
- Pachter(s)
- Dorpsbelang – verbindende schakel tussen dorp en verenigingsleven
- Bezoekerscentrum Terp Hegebeintum
- Vrijwilliger beheer
- Vrijwilliger excursies

Jaarlijks vindt een startmoment plaats met het bestuur van Dorpsbelang: welke taken liggen er voor het komende beheerseizoen? Ook is dit het moment voor een korte evaluatie, hoe verliep het in het voorgaande jaar in het veld? Ook tussentijds is er overleg nodig voor het dagelijks beheer, hiervoor hebben de beheerder van It Fryske Gea en een 'contactpersoon namens Dorpsbelang korte lijnen.

3.3 Eigenaarschap en kosten

De route en de terp liggen in percelen op de kwelders en de zomerpolder waar It Fryske Gea eigenaar is of waar It Fryske Gea gronden in een 30-jarige erfpacht heeft van Domeinen. It Fryske Gea is tot nu toe de enige kandidaat voor het algehele eigenaarschap van de terp. Vanuit It Fryske Gea is er echter een uitdrukkelijk de wens om voor de kunstwerken van SOP langs de zeedijk en in of nabij het Wad een speciale stichting op te richten voor het beheren van de Legacy na Culturele Hoofdstad 2018. Alleen op deze wijze zal een duurzame en lange instandhouding van de kunstwerken geborgd zijn.

Vooralsnog is It Fryske Gea gastheer van de Terp van de Takomst. Voor het beheer, onderhoud en eigenaarschap is in de begroting een bedrag opgenomen van €50.000. Van dit bedrag doet It Fryske Gea het beheer en onderhoud totdat de grens van €35.000 is bereikt. Dan komt er een moment van 'bezinning'. De inschatting is dat dit moment na circa 15 jaar gaat plaatsvinden, uitgaande van circa €2300 aan beheer- en onderhoudskosten per jaar. Dit moment kan dus ook na 12 of 18 jaar zijn, afhankelijk van het gebruik en de weersinvloeden van de seizoenen op de terp. De Beheergroep komt bijeen: gaan we door en hoe dan? Of gaan we stoppen en opruimen? Met de resterende €15.000 is er dus of nog een 'doorstart'-budget of genoeg geld om de terp op te ruimen. Dit opruimen kan ook een natuurlijke weg naar het einde zijn. De houten ring verdwijnt uit het landschapsbeeld zodra dit gevaar oplevert voor de bezoekers of het vee. Het grondlichaam van de terp wordt door de natuurlijke processen overgenomen; er komt slib bij, er slaat een deel af bij storm. De vergankelijkheid van de terp en de weerbarstigheid van de omgeving is dan voor de bezoeker nog steeds beleefbaar.

3.4 Beheer van de route en de terp

De onderhoudswerkzaamheden bestaan uit:

- Uitvoeren van groot onderhoud en herstelwerkzaamheden aan de constructie van de route en de terp. Het grootschaliger onderhoud, bijvoorbeeld het vervangen van een stander uit de constructie, het herprofilen van het pad of het vervangen van een bank is een onderhoudstaak van It Fryske Gea.
- Periodiek inspecteren van de route en de terp waarbij aandacht wordt besteed aan de aanwezige constructie en of de omgeving veilig en schoon is. Schade en herstelwerkzaamheden worden doorgegeven aan It Fryske Gea. De lichtere werkzaamheden zoals het verzamelen van zwerfafval, het schoonhouden van meubilair, informatieborden en routemarkeringen worden door het dorp Blije gedaan.
- Uitvoeren van maaiwerkzaamheden op en rond het grondlichaam van de Terp. Hierin zit veelal een combinatie van beweiding en maaien. Bij beweiding gaat de voorkeur uit naar begrazing door schapen, omdat deze de vegetatie netter bijhouden en de graszodes minder vertrappen. Bovendien draagt beweiding bij aan de beleving van het gebied. It Fryske Gea zal richtlijnen voor begrazing en maaidata na overleg met de pachter vastleggen in het pachtcontract evenals eventuele afspraken over dagelijks toezicht en beheer.

Element	Eigendom	Beheer	Groot Onderhoud	Dagelijks Onderhoud	Beheers instrumenten
<i>De Terp fan de Takomst</i>	IFG	IFG	IFG (ism dorp)	Dorp (vrijwilligers)	
<i>Route</i>	IFG	IFG	IFG (ism dorp)	Dorp (vrijwilligers)	
<i>Kwelder It Fryske Gea (Route)</i>	IFG	IFG	Pachter 1	Pachter 1	Begrazing + maaien
<i>Kwelder RVO (Terp)</i>	RVO – erfpacht IFG	IFG	Pachter 2	Pachter 2	Begrazing + maaien

3.5 Exploitatie

Bij It Fryske Gea staat natuurrecreatie en natuurbeleving hoog in het vaandel. Het maakt haar natuurgebieden waar mogelijk toegankelijk voor het publiek en stimuleert natuurbeleving door het aanbieden van allerlei verschillende (educatieve) activiteiten gericht op alle leeftijdsgroepen. De *Terp fan de Takomst* is wat dat betreft natuurlijk een prachtige aanwinst voor It Fryske Gea. De terp biedt tal van nieuwe mogelijkheden om de kwelders, haar natuur en kernkwaliteiten voor het publiek toegankelijk en beleefbaar te maken. It Fryske Gea is dan ook voornemens om rondom de *Terp fan de Takomst* nieuwe (school)excursies te ontwikkelen en de terp en de *route van Terp naar Terp* onderdeel te maken van nieuwe en bestaande fiets- en wandelroutes.

Ook al is It Fryske Gea formeel eigenaar, de terp is van de inwoners van Blije. Zij kwamen met het initiatief om hun dorp te verrijken. Hun commitment om het verder te brengen is groot. In hun streven naar groei en levendigheid geven wij hen met het realiseren van de terp de mogelijkheid om de ideeën die er in het dorp rondom het exploiteren er van bestaan waarheid te maken. In samenspraak met It Fyske Gea gaat de Vereniging Dorpsbelang Blije e.o. één en ander coördineren.

In het projectplan schreven we al dat er al ideeën zijn voor jaarlijkse evenementen rondom de wisseling van de seizoenen.

Voor de hand ligt het vergroten van het aantal wandel- en mogelijk ook wadlooptochten dat vanuit Wierum wordt georganiseerd. De terp kan hier prachtig in worden opgenomen. Daarnaast kan bijvoorbeeld gedacht worden aan: een georganiseerde toer met een lokale gids of vrijwilliger, opzichzelfstaand of als onderdeel van een wadlooptocht/rondleiding; excursies (cultuurhistorie, vogel, buitendijkse flora of een landschapsfotografie); educatieve scholenprojecten; evenementen/activiteiten op en rondom de terp als theater, yoga en lezingen; en arrangementen die één en ander combineren met horeca-diensten achter de dijk.

4. Marketing en Communicatie

4.1 Doelgroep en geschat bereik

De doelgroep voor de *Terp fan de Takomst* bestaat uit drie subgroepen.

Inwoners uit Blije en de omliggende gemeenten/regio

Op 1 januari 2014 bedroeg het totaal aantal inwoners van gemeente Noardeast-Fryslân 64.858. Het bereik, het aantal mensen dat in de regio over de *Terp fan de Takomst* zal horen is vanwege de lokale media hoog, mogelijk zo'n 80%, ofwel ongeveer 50.000 mensen. Wij verwachten dat 25% van hen de *Terp fan de Takomst* in de periode tot en met 2023 zal bezoeken, ongeveer 12.500 mensen. We verwachten daarbij dat het merendeel van hen, 80% of 10.000 mensen, in de periode daarna regelmatig terugkomt.

Natuur- en cultuurtoeristen

Friesland kent traditioneel een groot aantal bezoekers die de provincie vanwege het bijzondere natuurschoon komen bezoeken: wandelaars, zeilers, dagjesmensen en vakantievierders – met name op mooie dagen is het weidse Noorden een welkome bestemming voor natuurliefhebbers.

De activiteiten in het kader van Leeuwarden-Friesland Europese Culturele Hoofdstad 2018 (LF2018) hebben bewezen dat er een grote nieuwe groep cultuurliefhebbers geïnteresseerd kan worden om naar de regio te komen. We kunnen dus concluderen dat er in het Noorden naast natuurliefhebbers ook voor cultuurliefhebbers een significantie markt is. Met verschillende 'legacy-projecten' wordt vanaf 2019 gezorgd dat deze nieuwe aandacht behouden blijft en cultuurliefhebbers de provincie blijven bezoeken. Daarbij is met name de zogenaamde slow-tourist of duurzame toerist van belang. The fast-touristen die Venetië, Amsterdam en Giethoorn overspoelen horen in het waddenkustgebied niet thuis.

De intentie is om de *Terp fan de Takomst* te openen tijdens de eerste Triennale in 2022. Dat zal zeker de nodige bezoekers genereren. Er verder vanuit gaande dat Sense of Place de komende jaren verder zal worden ontwikkeld, zal het bezoekersaantal in onze regio elk jaar verder groeien omdat men ook de andere, nieuwere projecten van Sense of Place te bezoeken. Een laatste groep zijn de toekomstige bezoekers van *Holwerd aan Zee*, het project van het buurdorp van Blije.

Veel van de bezoekers aan dit immense en indrukwekkende project zullen ook de terp komen bezoeken. In totaal schatten we het aantal natuur- en cultuurtoeristen dat de terp tot en met 2023 zal bezoeken eveneens in op 12.500.

Betrokkenen uit het werkveld van landschapsarchitectuur en watermanagement

In de kern gaat het bij de *Terp fan de Takomst* om 'culturele landschapsontwikkeling'. Met betrekking tot de ontwikkeling van dit nieuwe fenomeen zal de Terp zeker mensen uit het werkveld van landschapsarchitectuur en watermanagement inspireren. Dit zijn professionals uit de creatieve- en de bouwsector, beleidsmedewerkers, overheden, politici en betrokken burgers. In allerlei conferenties, bijeenkomsten, workshops en good practices kan de Terp dienen als voorbeeldstellend. Zo kan de waarde van culturele landschapsontwikkeling als nieuw uitgangspunt binnen de hedendaagse ontwerpdiscipline van de landschapsarchitectuur bewezen worden en geïncorporeerd in de dagelijkse ontwerppraktijk. Het bereik is hier misschien relatief klein, we schatten zo'n 2.500 mensen, de impact via deze groep is groot.

4.2 Marketing- en communicatie

Tot op heden wist Sense of Place veel aandacht te genereren. Via eigen kanalen, die van haar (media)partners, maar ook veel via free publicity. Communicatie richt zich tot nu toe vooral op de specifieke projecten en heeft een 'ad-hoc-karakter'. Het richt zich nog niet zozeer op Sense of Place als de som der delen en de mogelijkheid om meerdere projecten te bezoeken. In de ogen van onze Vereniging zou in de toekomst een duidelijke marketing- en communicatiestrategie moeten worden ontwikkeld als het gaat om het promoten van het hele waddenkustgebied in Friesland. De authenticiteit en de veelheid van de verhalen, het pad van de Dobbepaarden bij Marrum, de beelden Wachten op Hoog Water, de *Terp fan de Takomst* en alle prachtige projecten die nog in de pijplijn zitten verdienen die aandacht. De *Terp fan de Takomst* kan als één van de eerste iconische projecten in dit gebied een belangrijke publiekstrekker die potentiële bezoekers verleidt naar het Noorden te komen en het vliegwiel op gang moet krijgen.

Lokale promotie

Allereerst wordt nauw samengewerkt met Bezoekerscentrum Terp Hegebeintum. Jaarlijks komen hier 8.000 bezoekers. Vanuit het centrum zullen dagtochten worden georganiseerd, vrijwilligers worden opgeleid om te vertellen over het bijzondere gebied. Ook de routefolder *Van Historische Terp naar Terp van de Toekomst* is verkrijgbaar bij de informatiebalie. Deze is ook op een aantal punten in Blije zelf verkrijgbaar zijn (stationsgebouw, atelier Kleine-Lijn, MFA, café De Driesprong). En uiteraard ook breder langs de Waddenkust (VVV's, gemeentehuizen, winkels, horeca) en op wandel- en fietspagina's. Ook de eigen websites (www.blija.nu, www.hegebeintum.info/bezoekerscentrum), de lokale kranten (waaronder Sawn Stjerren Nijs en de Leeuwarder Courant) worden ingezet.

It Fryske Gea geeft uiteraard via haar kanalen ook aandacht aan de terp. Onder ander via hun in het magazine dat zij onder hun ruim 36.000 leden verspreiden.

Daarnaast zal, waar mogelijk, via Sense of Place gebruik worden gemaakt van de NDC Mediagroep. NDC Mediagroep is sterk verankerd in het Noorden met een groot aantal regionale en lokale dagbladen en beschikt over een fijnmazig netwerk om de bewoners van Friesland en Groningen te bereiken. Als mediapartner besteden zij met regelmaat aandacht aan de projecten van Sense of Place en dus ook aan de *Terp fan de Takomst*.

4.3 Concurrentiepositie

Er bestaat nauwelijks concurrentie in dit gebied. Aangezien wij ons richten op de natuur- en cultuurtoerist, specifiek de slow-tourist, zijn de enige partijen die wij als concurrent zouden kunnen beschouwen, partijen die zich richten op massatoerisme. Het project *Terp fan de Takomst* staat hier recht tegenover. Massatoerisme past volstrekt niet in het doel om het Waddengebied cultureel te ontwikkelen.